

Turkse gastarbeiders verlaten de poort van Philips in Hilversum.

Gastarbeiders in Hilversum¹

Eddie de Paepe

Italianen, Spanjaarden, Turken, Grieken en Marokkanen zijn midden jaren zestig 'bekende figuren' in het Hilversumse straatbeeld geworden, constateert de gemeente begin 1967².

Om daaraan toe te voegen: Hun verblijf is meestal niet van lange duur en zij zullen later weer naar hun land terugkeren. Om deze vreemdelingen een weinig gezelligheid te verschaffen, zodat zij zich in een voor hen vreemde omgeving niet geïsoleerd voelen, was de Stichting Buitenlandse Arbeidskrachten in het leven geroepen, die onder meer een sociëteit bij de Vituskerk inrichtte. De gemeente steunde de stichting met een subsidie, in 1965 bedroeg die 750 gulden, het jaar daarop ging het om 1.750 gulden.

De eerste gastarbeiders die in Hilversum aan de slag gingen waren Italianen. In de zomer van 1961 waren dat er in totaal achttien, werkzaam bij tapijtfabriek Cornelis van den Brink (8), carrosseriefabriek Renova (8) en meubelfabriek De Waijer (2)³. Twee Italianen werden naar huis gestuurd omdat zij niet konden aarden. De rest acclimatiseerde redelijk, mede omdat zij wat Duits spraken. Niet lang daarna arriveerden er tien Spanjaarden in Hilversum, die ook bij Van den Brink aan de slag gingen. Binnen enkele jaren nam het aantal buitenlandse arbeiders flink toe. Eind september 1965 waren er in Hilversum in totaal 1149 buitenlanders.

Bij de 'eerste lichte' gastarbeiders - de Italianen (72) en Spanjaarden (169) - hadden zich inmiddels twee nieuwe groepen gevoegd: de Turken (59) en Marokkanen (44)⁴. De voor deze groep belangrijkste werkgevers waren de Verenigde Schroevenfabrieken VSH en de tapijtfabrieken Van den Brink en Veneta. Een tiental bedrijven had kleinere aantallen (variërende van twee tot

Een voorbeeld van de slechte huisvesting van gastarbeiders in Hilversum. Deze foto is in 1971 gemaakt door de Stedenbouwkundige Dienst van de gemeente. (foto SAGV)

CDA-lijsttrekker Dries van Agt deed op 2 mei 1981 Hilversum aan. Tijdens zijn bezoek nam hij - begeleid door de Hilversumse wethouder en partijgenoot Bert Meulman - onder meer een kijkje in de Palmstraat. Daar en in de omringende straten woonden veel gastarbeiders. (foto www.geheugenvannederland.nl).

Langestraat 80 werd bewoond door buitenlandse werknemers, september 1981. (foto SAGV)

zes) buitenlandse werknemers in dienst.

De meeste gastarbeiders werden gehuisvest in pensions, waar wel het een en ander aan schortte. Sommige bedrijven zorgden zelf voor huisvesting, zoals de VSH en later schoonmaakbedrijf Westerveld.

In 1968 was het aantal buitenlandse werknemers gestegen tot 421, zo bleek uit een gemeentelijke enquête onder Hilversumse bedrijven⁵. De Marokkanen waren inmiddels de grootste groep geworden (176), gevolgd door de Turken (103). Het aantal Spanjaarden (50) en Italianen (22) was sterk teruggelopen. Onder de 'nieuwe' nationaliteiten bevonden zich met name Joegoslaven (23). De N.V. Philips' Telecommunicatie Industrie bood werkgelegenheid aan de grootste groep buitenlanders (104). Vanaf 1970 mocht de werving in het buitenland niet meer door de bedrijven zelf worden gedaan: alles moest voortaan lopen via het arbeidsbureau.

De gemeente kwam - zoals andere lokale overheden - in actie tegen buitenlandse werknemers die illegaal in Hilversum verbleven. Als gevolg daarvan kwamen de slechte omstandigheden in een deel van de 38 pensions,

onder meer aan de Geuzenweg, aan het licht. Om de ergste misstanden aan te kunnen pakken kwam er een gemeentelijke verordening op de vreemdelingenpensions.⁶

Uit enkele bronnen is op te maken dat de komst van de buitenlanders op de werkvloer spanning veroorzaakte. Zo vermaande de Hilversumse wethouder B. van Geels werknemers die jaloers waren op hun buitenlandse collega's, omdat die (vanwege de vergoeding van hun pensiekosten) een hoger salaris kregen⁷. *Ik vind het jammer dat om die paar centen de mensen elkaar de lucht niet in de fietsbanden gunnen, aldus Van Geels. Men beseft nog steeds niet, dat de buitenlandse arbeiders nodig zijn om onze Nederlandse industrie te helpen.*

De Hilversummers, uitzonderingen daargelaten, hadden weinig op met hun buitenlandse gasten. Er was weinig onderling contact. De buitenlandse werknemers op hun beurt zagen weinig in zaken als een cursus Nederlands, omdat ze hier toch maar tijdelijk waren. Werken en zoveel mogelijk sparen was voor de meesten het devies.

Ondanks enkele gemeentelijke initiatieven bleef het

Geuzenweg 5-13 in Hilversum bood onderdak aan de Stichting Buitenlandse Werknemers, juli 1981. (foto SAGV)

Pension voor buitenlandse werknemers, Hoge Naarderweg 63, april 1982. (foto SAGV)

Enkele honderden Marokkanen demonstreerden op 21 februari 1976 bij de NOS-studio's tegen de in hun ogen negatieve programma's over Marokko. (foto SAGV)

Biddende gelovigen voor en in de moskee in de Palmstraat, juni 1982. (foto SAGV)

met de huisvesting slecht gesteld. In het gemeentelijke ontwerp structuurplan⁸ blijkt, dat in 1978 kwalitatief slechte woningen vooral te vinden waren in de Havenstraatbuurt, Geuzenwegbuurt, Kleine Driftbuurt, Noordelijk Bloemenkwartier, Langgewenstbuurt en St. Vitusbuurt. Met concentraties in de Palmstraat en de Bakkerstraat. De meesten van de in totaal 2063 ‘mediter-

rane buitenlanders’ (Turken, Grieken, Italianen, Spanjaarden, Portugezen, Marokkanen en Joegoslaven plus Tunesiërs en andere inwoners van Arabische landen) woonden in de Havenstraatbuurt en de Geuzenwegbuurt. En in die laatste buurt met name in de Huygensstraat, Geuzenweg, Hoge Larenseweg en - vooral - de Palmstraat. De bouwtechnische kwaliteit van de woningen in

Woningbouw voor buitenlandse werknemers in de Hilversumse Meent, december 1983. (foto SAGV)

De Palmstraat in 1983. (foto SAGV)

De moskee aan de Boerhaavestraat, november 1984. (foto SAGV)

deze concentratiegebieden is in bijna alle gevallen slecht. Bovendien worden vele woningen in deze gebieden gebruikt als pension. Hoewel de woningen relatief klein waren, was de gemiddelde woningbezetting onder de 'mediterrane buitenlanders' hoog. Uit een onderzoek naar de huisvesting van deze groep in 1977 bleek dat slechts een kwart over zelfstandige woonruimte beschikte. Ongeveer de helft woonde in een pension, de overigen waren inwonend. Veel buitenlanders wilden dan ook graag verhuizen naar een grotere, goedkope woning, mede met het oog op gezinshereniging.

De immigranten, die voor een belangrijk deel uit het Middellandse Zeegebied afkomstig waren, worden in het structuurplan omschreven als één van de meest kwetsbare groepen in de samenleving. Zij verkeren veelal in de minst rooskleurige leefomstandigheden. Punt van aandacht voor de gemeente was onder meer of de concentraties van buitenlanders in bepaalde wijken

wel wenselijk waren.

Erg gastvrij was Hilversum niet voor de gastarbeiders. Ondanks de inspanningen van mensen als dominee G. M. van der Wijk van de hervormde gemeente.

Zij noemde in 1972 de buitenlandse werknemers *de energiekste mensen van hun land*⁹. Zij hebben de moed en de durf hun geluk in een voor hen totaal onbekend land te gaan beproeven, om hun familie en soms het halve dorp van voedsel te kunnen voorzien.

Ook de lokale commissie voor bijstand trok zich het lot van de buitenlandse werknemers aan. Mevrouw D.M. van Houste-Immink, een van de initiatiefnemers, en dominee Van der Wijk riepen de vakbonden op om zich ook eens om de gastarbeiders te bekommeren. Mede om de verhouding tussen de Nederlandse en de buitenlandse werknemers te verbeteren. Per slot van rekening drijft een groot deel van onze economie op de gastarbeiders.

De moskee aan de Geuzenweg, maart 1985 (foto SAGV coll. Ton Kastermans).

Turks jongeren centrum, april 1984. (foto SAGV)

NOTEN

¹ Dit artikel is deels gebaseerd op 'Opberghokken voor gastarbeider; de huisvesting van buitenlandse werknemers in Hilversum' door Eddie de Paepe, HHT Eigen Perik, jg. 2007/1, pp. 5-17.

² Wij in Hilversum, nr. 47, januari 1967, pag. 1543 (rubriek Raadsnotities).

³ De Gooi- en Eemlander, dd. 18 augustus.

⁴ Onderzoek naar situatie buitenlandse arbeidskrachten van gemeentelijk adviseur A. Kuijper, dd. 28 oktober 1965, SAGV, secretarie 1960-1969, 1560.

⁵ Memorandum inzake enquête buitenlandse arbeidskrachten, november 1968, SAGV, secretarie 1960-1969, 1560.

⁶ De Gooi- en Eemlander, dd. 6 oktober 1971.

⁷ De Gooi- en Eemlander, dd. 26 augustus 1972.

⁸ Ontwerp Structuurplan Hilversum, gemeente Hilversum, augustus 1981, deel II: Toelichting.

⁹ De Gooi- en Eemlander, dd. 22 maart 1972.